

Μονή Ζυγού

Ο αρχαιολογικός χώρος της Μονής Ζυγού αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους της Χαλκιδικής, καθώς είναι η μοναδική βυζαντινή αγιορειτική μονή εκτός των ορίων του Αγίου Όρους. Ο χώρος ανασκάπτεται συστηματικά από το 1992 και είναι επισκέψιμος από το 2003. Το καθολικό, σύνθετος τετρακίονιος σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός με νάρθηκα και εξωνάρθηκα, ανήκει στην ομάδα των μεσοβυζαντινών αγιορειτικών καθολικών. Το μνημείο έχει τέσσερις κύριες ιστορικές φάσεις, που αφορούν την προσθήκη των παρεκκλησίων και του εξωνάρθηκα. Από αυτό σώζονται σε μεγάλο ύψος οι τοιχοποιίες, βρέθηκε *in situ* μέρος του μαρμάρινου διακόσμου, ενώ ταυτίστηκαν αρκετά μέλη που αποκάλυψε η ανασκαφική έρευνα.

Τα μαρμαροθετημένα δάπεδα ανήκουν σε όλες τις ιστορικές φάσεις του ναού, εκ των οποίων σώζεται σε άριστη κατάσταση το μαρμαροθέτημα του βόρειου παρεκκλησίου που κοσμεύεται με το θέμα των πέντε άρτων και το κεντρικό μαρμαροθέτημα στον εξωνάρθηκα που κοσμεύεται με ρόμβο εγγεγραμμένο σε ορθογώνιο, συμπληρωματικούς κύκλους στις πλευρές με εγγεγραμμένα ομφάλια. Στον κυρίως ναό διατηρούνται κυρίως ίχνη στο υπόστρωμα διαγράφοντας πολύπλοκο σύμπλεγμα ομφαλίων, στο πρότυπο του θέματος των πέντε άρτων, που παραπέμπει στο δάπεδο του καθολικού της αγιορειτικής Μονής Ιβήρων. Μικρά τμήματα δαπέδου σώζονται στον βόρειο χορό, καθώς και στο ιερό βήμα.

1. Μερική αποκατάσταση του γλυπτού διακόσμου

Στο πλαίσιο της αποκατάστασης – ανάδειξης του καθολικού της Μονής Ζυγού συντηρήθηκε και επανατοποθετήθηκε μέρος του μαρμάρινου γλυπτού διακόσμου -με προτεραιότητα στα δύο περιθυρώματα και στο τέμπλο- σύμφωνα με το ερμηνευτικό έργο και τις αναπαραστάσεις του ανασκαφέα Ι. Παπάγγελου. Οι εργασίες περιέλαβαν τη συντήρηση και τις συγκολλήσεις των αυθεντικών τμημάτων, τη συμπλήρωση με τεχνητή πέτρα και ανοξείδωτο οπλισμό και την επανατοποθέτηση των αρχιτεκτονικών μελών. Προκειμένου να διαφυλαχτεί η αυθεντικότητα του μνημείου, οι συμπληρώσεις είναι αφαιρετικές, ακολουθώντας με ακρίβεια μόνο τη γενική γεωμετρία των αυθεντικών τμημάτων και όχι την ανάγλυφη διακόσμηση. Η σύνθεση της κονιάς καθορίστηκε βάσει εργαστηριακής έρευνας.

1.1 Τα δύο μαρμάρινα περιθυρώματα

Πρόκειται για τα δύο μαρμάρινα περιθυρώματα, μεταξύ νάρθηκα και λιτής και μεταξύ λιτής και κυρίως ναού, από τα οποία σώζονται τα αρχιτεκτονικά μέλη στο σύνολό τους εκτός από τα κατώφλια (εικ. 2). Για την επανατοποθέτησή τους μελετήθηκαν ίχνη και χαράξεις στους πλευρικούς τοίχους και στα σωζόμενα τμήματα δαπέδου. Η ανακατασκευή των κατωφλιών έγινε με πρότυπο το σωζόμενο in situ κατώφλι της θύρας του εξωνάρθηκα.

1.2 Το μαρμάρινο τέμπλο του καθολικού

Κατά την ανασκαφή βρέθηκε in situ ο στυλοβάτης του μαρμάρινου τέμπλου, μεγάλα τμήματα των δύο παλαιοχριστιανικών θωρακίων εκατέρωθεν της Ωραίας Πύλης και εντοπίστηκαν αρκετά τμήματα του επιστυλίου, των σταθμών των θυρών, των κιονίσκων και άλλων μελών.

Με βάση το σωζόμενο υλικό φαίνεται ότι για την κατασκευή του τέμπλου είχαν χρησιμοποιηθεί αρκετά παλαιότερα αρχιτεκτονικά μέλη. Εντυπωσιακά είναι τα δύο θωράκια, τα οποία είναι διακοσμημένα με ανάγλυφο, πολυτελές τοξωτό θύρωμα, που σχηματίζεται από στρεπτούς κίονες και δύο θυρόφυλλα με πολυτελή δικτυωτό διάκοσμο, ενώ το τύμπανό τους διαμορφώνεται σαν αχιβάδα με ακτινωτές αυλακώσεις. Επειδή τα θωράκια ήταν πολύ ψηλά, κατά την τοποθέτησή τους είχε διακοπεί ο στυλοβάτης, προκειμένου να καταχωθεί το κατώτερο μέρος τους, ενώ μπροστά προσαρμόστηκε τμήμα σκαλοπατιού αποκαθιστώντας τη συνέχεια. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το επιστύλιο του τέμπλου, που σώζεται σε μεγάλο ποσοστό, καθώς ενσωματώνει αρχιτεκτονικά μέλη δύο ιστορικών φάσεων. Συγκεκριμένα, το κεντρικό τμήμα είναι παλαιότερο, ενώ τα πλευρικά πιθανώς κατασκευάστηκαν για να το συμπληρώσουν με πρώτη ύλη από παλαιότερους κίονες. Τα κατακόρυφα στηρίγματα του τέμπλου είναι πεσσίσκοι με συμφυείς οκταγωνικούς κιονίσκους. Σώζονται επίσης δύο τεκτονικά κιονόκρανα, που πιθανότατα δεν αποτελούν υλικό σε δεύτερη χρήση αλλά κατασκευάστηκαν ειδικά για το τέμπλο, καθώς διατηρούν φυτικό διάκοσμο ανάλογο με εκείνον στα πλευρικά τμήματα του επιστυλίου. Η θέση του ενός από τα δύο κιονόκρανα ταυτίστηκε στη βόρεια απόληξη του τέμπλου. Σώζονται, επίσης, πολλά τμήματα από τους σταθμούς των ανοιγμάτων του τέμπλου που κοσμούνται με ομόθετα ορθογώνια πλαίσια και κοίλες τις μικρές πλευρές και απολήγουν σε συμφυή επίμηλα.

Στο πλαίσιο της αποκατάστασης του τέμπλου ανακατασκευάστηκαν τα κατακόρυφα στηρίγματα ενσωματώνοντας τα σωζόμενα τμήματά τους (εικ. 3). Το ύψος των

πεσσίσκων προέκυψε από εκείνο των θωρακίων, ενώ το ύψος των κιονίσκων υπολογίστηκε με βάση την μείωσή τους καθώς δεν σώζονταν επαρκή στοιχεία. Επίσης, επειδή δεν βρέθηκαν δείγματα από τις επιστρώσεις των θωρακίων σχεδιάστηκε μια απλοποιημένη διατομή με βάση εκείνη του βόρειου δίλοβου παραθύρου του χορού, το οποίο βρέθηκε ακέραιο in situ.

Τέλος, βαρύτητα δόθηκε στην αποκατάσταση των δύο παλαιοχριστιανικών θωρακίων, το ανώτερο τμήμα των οποίων βρέθηκε σε θραύσματα. Για λόγους αυθεντικότητας αλλά και αισθητικής του συνόλου του μνημείου τα θωράκια επανατοποθετήθηκαν παρόλο που κρύβεται το κατώτερο τμήμα τους. Ωστόσο, προκειμένου να είναι ορατό τουλάχιστον το ένα σε ολόκληρο το ύψος του δεν τοποθετήθηκε το αντίστοιχο τμήμα του στυλοβάτη.

Για την ενίσχυση της στήριξης του τέμπλου χρησιμοποιήθηκαν κατακόρυφες κοιλοδοκοί από ανοξείδωτο χάλυβα. Προκειμένου να μη συνδεθεί η μεταλλική ενίσχυση με αυθεντικά τμήματα του τέμπλου ή των τοιχοποιιών, όλες οι στηρίξεις έγιναν στο έδαφος ή σε ανακτήσεις της τοιχοποιίας.

2. Γυάλινος διάδρομος επίσκεψης του καθολικού

Για την επίσκεψη του κοινού στο καθολικό σχεδιάστηκε ένας γυάλινος διάδρομος προκειμένου να προστατέψει τα αυθεντικά δάπεδα και τα ιδιαίτερα ευαίσθητα υποστρώματα (εικ. 1).

Ο σχεδιασμός είχε ως κύριο ζητούμενο να μην παρεμβάλλεται οπτικά ο διάδρομος στα ψηφιδωτά αλλά να τα αναδεικνύει πλαισιώνοντας τα κύρια μοτίβα. Έτσι, στα κύρια μέρη του ναού (εξω-νάρθηκας, λιτή και κυρίως ναός) διαμορφώθηκαν «στάσεις» πάνω από τα κεντρικά μοτίβα. Ειδικά στον κυρίως ναό χαράχθηκε ένας περιμετρικός διάδρομος μεταξύ των κίωνων, που "αποτυπώνει" το πλαίσιο του κεντρικού θέματος του μαρμαροθετήματος, και συγχρόνως αποτελεί αναφορά στην κυκλική πορεία των μοναχών για την προσκύνηση των εικόνων κατά την διάρκεια των ακολουθιών.

Οι περιοχές στάσης συνδέονται μεταξύ τους με στενότερες διόδους, που περνούν μέσα από τα ανοίγματα των θυρών, στις οποίες εντάσσονται σκαλιά σύμφωνα με τις αλλαγές επιπέδου στον ναό. Στην λιτή προστίθεται δίοδος προς το βόρειο παρεκκλήσιο με το κτητορικό αρκοσόλιο και το σωζόμενο μαρμαροθετημένο δάπεδο, στο οποίο όμως δεν επιτρέπεται η πρόσβαση. Τέλος, όπως ισχύει και στους εν λειτουργία ναούς, δεν

επιτρέπεται η είσοδος στο ιερό βήμα, παρόλο το αρχαιολογικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει.

Ο γυάλινος διάδρομος φέρεται από σκελετό ανοξείδωτου χάλυβα, ο οποίος εδράζεται με ειδικές βάσεις πάνω στα μάρμαρα του δαπέδου. Η μορφή του κανάβου των δοκών και η διαίρεση των γυάλινων επιφανειών προέκυψε με συνεκτίμηση της ανάγκης να μην διασπάται η συνολική θέαση των θεμάτων του μαρμαροθετήματος, οι δοκοί να βρίσκονται κυρίως στο περίγραμμα και συγχρόνως να περιοριστεί το μέγεθος και το βάρος των υαλοπινάκων ώστε να είναι δυνατόν να μετακινούνται χειρονακτικά. Ειδικά στον κυρίως ναό ο γυάλινος διάδρομος στηρίζεται επίσης στα θεμέλια των τεσσάρων κίωνων, που έφεραν τον κεντρικό τρούλο. Σε αυτά τα σημεία στήριξης διαμορφώνονται παραλληλεπίπεδα, που παραπέμπουν στις πλίνθους των βάσεων των κίωνων, επιτρέποντας την αναστήλωση των κίωνων, εφόσον αυτοί εντοπιστούν στο μέλλον. Στον σχεδιασμό του διαδρόμου υπάρχει δυνατότητα αποσυναρμολόγησης, τμήματος ή του συνόλου, προκειμένου να διευκολύνονται οι εργασίες συντήρησης στο ναό. Το δάπεδο αποτελείται από triplex extra clear κρύσταλλα και φέρει διακριτικό, ανοξείδωτο κιγκλίδωμα.

Σιδηροκαύσια, Μικρό Λουτρό

Τα Σιδηροκαύσια στη βορειοδυτική Χαλκιδική είναι μια μεταλλευτική περιοχή που μαρτυρείται από τους βυζαντινούς χρόνους και παρουσιάζει συνεχή κατοίκηση μέχρι τον 19^ο αι.

Η ανάπτυξη του οικισμού ξεκίνησε ήδη από τη δεκαετία του 1420, αμέσως μετά την οριστική οθωμανική κατάκτηση, όταν εκδηλώθηκε το ενδιαφέρον της Πύλης για τα κοιτάσματα αργύρου της περιοχής. Τομή αποτέλεσε η ίδρυση νομισματοκοπείου, περί το 1537. Η παραγωγή των μεταλλείων παρουσίασε γεωμετρική πρόοδο, που έφτασε στο ζενίθ το 1568. Στις αρχές του 18^{ου} αι. τα Σιδηροκαύσια παρήκμασαν. Μέσα στον ίδιο αιώνα σημειώνονται περίοδοι διακοπής της λειτουργίας των μεταλλείων καθώς και προσπάθειες επαναλειτουργίας τους από τα χωριά της περιοχής με γνωστότερη τη σύσταση του «Κοινού του Μαδεμίου». Η ολοκληρωτική καταστροφή του οικισμού επήλθε με τον «χαλασμό» του 1821.

Η θέση του αστικού κέντρου των Σιδηροκαυσίων ταυτίζεται με τον αρχαιολογικό χώρο, έκτασης 90 περίπου στρεμμάτων, δυτικά του σημερινού χωριού Στάγειρα, που

συμπεριλαμβάνει μέρος του χωριού, καθώς και το παρακείμενο πάρκο με το άγαλμα του Αριστοτέλη. Μεταξύ των αρχιτεκτονικών καταλοίπων βασικό στοιχείο αποτελούν οι συχνά μεγάλου ύψους αναλημματικοί τοίχοι, οι οποίοι δίνουν το στίγμα μιας αστικής εγκατάστασης με κλιμακωτή ανάπτυξη πάνω στο έντονο ανάγλυφο. Την εικόνα της πόλης συμπληρώνουν ο *πύργος και το κονάκι του Μαδεμ Αγά* στο πάρκο του Αριστοτέλη, το συγκρότημα του *Μικρού Λουτρού* και του τεμένους απέναντι, στον λόφο του Αγίου Δημητρίου, και στις παρυφές του σημερινού οικισμού ο *πύργος της Σπηλαιώτισσας* και το *Δίδυμο Λουτρό*. Τέλος, κατά τόπους είναι εμφανή ίχνη των δικτύων κοινής ωφελείας του οικισμού όπως η υδρομαστευση της Καλογραιάς, δεξαμενή, και πήλινοι ή καμαροσκεπείς αγωγοί.

Το 1975, στη νότια πλαγιά του λόφου του Αγ. Δημητρίου, διενεργήθηκε ανασκαφική έρευνα από τη Γαλλική Σχολή, και εντοπίστηκαν κατασκευές βυζαντινής περιόδου. Την ίδια περίοδο έγιναν στερεωτικές εργασίες στον πύργο του Μαδέμ Αγά, στο πάρκο του Αριστοτέλη, από την αρχαιολογική υπηρεσία. Στο διάστημα 2000-2002 ξεκίνησε συστηματική καταγραφή και μελέτη του συνόλου των αρχιτεκτονικών καταλοίπων του οθωμανικού οικισμού των Σιδηροκαυσίων στο πλαίσιο μεταπτυχιακής εργασίας. Το 2007 συντάχθηκε μελέτη αποκατάστασης του *Μικρού Λουτρού* και το 2010 το έργο της αποκατάστασης του μνημείου και του άμεσου περιβάλλοντα χώρου εντάχθηκε στους πόρους του ΕΣΠΑ, ως αφετηρία για την ανάδειξη ολόκληρου του αρχαιολογικού χώρου των Σιδηροκαυσίων.

Το *Μικρό Λουτρό*, το παλαιότερο του οικισμού, ιδρύθηκε πριν το 1487 από τον Ισχάκ Πασά, τον ιδρυτή και του Αλατζά Ιμαρέτ της Θεσσαλονίκης. Ήταν ήδη ερειπωμένο το 1889, ενώ τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιούνταν ως στάβλος. Πρόκειται για ένα πολυτελές κτίσμα, δομημένο με πλιθοπερίκλειστο σύστημα δόμησης. Στον *ψυχρό χώρο* υποδοχής - αποδυτήρια υπήρχαν πλατιά περιμετρικά divan (με κόγχες για τη φύλαξη των υποδημάτων), λιθόστρωτο δάπεδο και οκταγωνικό σιντριβάνι στο κέντρο. Στον *χλιαρό και θερμό χώρο* της λούσης οι τοιχοποιίες έφεραν δίχρωμα διακοσμητικά επιχρίσματα και οι θόλοι διακοσμούσαν με ανάγλυφους σταλακτίτες και αστεροειδείς οπές για τον φωτισμό. Για τη θέρμανση διοχετευόταν, κάτω από τα δάπεδα, καπνός, μέσω συστήματος υποκαύστων από πεσσίσκους. Στη δεξαμενή θερμαινόταν το νερό μέσω

ενός «καζανιού» ενσωματωμένου στο πάτωμά της, κάτω από το οποίο βρισκόταν ο χώρος της εστίας.

Το *Μικρό Λουτρό* αποκαταστάθηκε ως κλειστό κέλυφος με εξαίρεση τον ψυχρό χώρο και τη δεξαμενή νερού, που αποκαλύφθηκαν ανασκαφικά και παρέμειναν υπαίθριοι. Στις ανακτήσεις των τοιχοποιιών συνεχίστηκε το ατελές πλινθοπερίκλειστο σύστημα δόμησης.

Ο ψυχρός χώρος αντιμετωπίστηκε ως ένας διαμορφωμένος μεταβατικός χώρος μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος και του κλειστού κελύφους. Ως είσοδος στο μνημείο θα χρησιμοποιηθεί το αρχικά εσωτερικό άνοιγμα μεταξύ ψυχρής και χλιαρής ζώνης. Εδώ, λήφθηκαν μέτρα προστασίας των εδράνων, που περιλάμβαναν στερέωση των επιχρισμάτων και μια στρώση «θυσίας» με πλίνθους. Επίσης οι διαμήκεις εξωτερικές τοιχοποιίες επεκτάθηκαν ελαφρά σχηματίζοντας τις εσωτερικές γωνίες του ψυχρού χώρου. Αντίστοιχα, έγιναν ανακτήσεις και στη δεξαμενή, ώστε να γίνει αντιληπτός ο όγκος της και συμπληρώθηκε ελαφρά η γένεση της καμάρας. Επίσης, έγινε στερέωση και μερική συμπλήρωση της περιμέτρου του «καζανιού», καθώς και του τοξωτού ανοίγματος τροφοδοσίας.

Στις ανακτήσεις των τοιχοποιιών συνεχίστηκε το ατελές πλινθοπερίκλειστο σύστημα δόμησης, με την ιδιαίτερη μορφή που έχει σε κάθε θέση, και έγινε συστηματική προσπάθεια να διατηρηθούν τα σωζόμενα αρμολογήματα. Βαθύ αρμολόγημα και ενέματα έγιναν μόνο στη στάθμη των υποκαύστων, όπου η μεγάλη συσσωρευση κοπριάς δημιούργησε υψηλά ποσοστά νιτρικών στα κονιάματα με αποτέλεσμα την αποσάθρωσή τους.

Στην πρόσοψη του μνημείου έγινε ανάκτηση μεγάλης κλίμακας, προκειμένου να υποστηριχθούν οι ανωδομές και να αντιμετωπιστούν τα στατικά προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί. Άλλωστε για την αρχική μορφή δεν υπήρχαν αμφιβολίες καθώς κατά κανόνα οι εξωτερικές τοιχοποιίες των λουτρών δεν έχουν ανοίγματα, με εξαίρεση βέβαια τον ψυχρό χώρο. Από τις συμπληρώσεις εξαιρέθηκε ο προεξέχων όγκος του αποχωρητηρίου. Οι εξωτερικές τοιχοποιίες διατηρήθηκαν σε χαμηλό ύψος, τονίστηκε η γένεση της τοξωτής ανωδομής και η εσωτερική πόρτα θα λειτουργεί ως έξοδος κινδύνου.

Η ανωδομή αποκαταστάθηκε με την ανακατασκευή των τριών τρούλων της θερμής ζώνης από χειροποίητες πλίνθους, καθώς και συμπληρώσεις στους μικρούς

τρούλους της χλιαρής ζώνης και τα εγνα. Για το σκοπό αυτό έγινε λεπτομερής αποτύπωση και μελέτη των σωζόμενων τμημάτων προκειμένου να καθοριστεί η γενική χάραξη και η διάταξη των πλίνθων και των κεραμιδιών. Στους τρούλους προβλέφθηκαν φωτιστικές οπές, κυκλικές αντί αστεροειδών, για λόγους απλούστευσης, σε γεωμετρική διάταξη σύμφωνα με παράλληλα παραδείγματα. Τέλος, αποκαταστάθηκε το πλίνθινο, οδοντωτό γείσο στη στέψη των τοιχοποιιών, έγινε επικεράμωση με χειροποίητα κεραμίδια και τοποθετήθηκαν χυτοί γυάλινοι κώδωνες στις φωτιστικές οπές. Για το «δέσιμο» του μνημείου τοποθετήθηκαν ανοξείδωτοι ελκυστήρες σε τρεις στάθμες και στους τρούλους.

Στους θερμούς χώρους, όπου σώζονταν μόνο οι υποδομές των υποκαύστων, κατασκευάστηκε ανεξάρτητο μεταλλικό πάτωμα με επίστρωση από πατητή κονία. Εδώ, έμειναν ακάλυπτες δύο ζώνες στον κεντρικό χώρο και στον δυτικό ατομικό ώστε να γίνει αντιληπτή η κατασκευή των υποκαύστων. Επιπλέον, εγκαταστάθηκε ενδοδαπέδια θέρμανση επαναφέροντας με σύγχρονα μέσα την αρχική αίσθηση των θερμών δαπέδων.

Στο εσωτερικό δεν προτάθηκε η πλήρης αποκατάσταση του ανάγλυφου και έγχρωμου διακόσμου, αλλά η επέμβαση, άμεσα εξαρτημένη από την κατάσταση διατήρησης, έγινε κατά περίπτωση, περιλαμβάνοντας από καθαρισμούς και στερεώσεις έως και αποκαταστάσεις ολόκληρων τμημάτων. Έτσι, το έργο της συντήρησης είχε τρεις βασικούς άξονες: α. τη στερέωση και αισθητική αποκατάσταση του ανάγλυφου διακόσμου της ανωδομής, β. τον καθαρισμό και τη μερική συμπλήρωση του επαναλαμβανόμενου τρίφυλλου ανθεμίου και γ. τη συντήρηση και ανάδειξη των σπαραγμάτων των πηλοσωλήνων παροχής ζεστού και κρύου νερού, οι οποίες ήταν εντοιχισμένες σε ειδική κόγχη κατά μήκος των περιμετρικών τοιχοποιιών των θερμών χώρων.

Σημαντικό έργο εξυγίανσης αποτέλεσε η κατασκευή αποστραγγιστικής τάφρου κατά μήκος της δυτικής όψης, η οποία ήταν μερικώς επιχωμένη στο βραχώδες έδαφος. Συμπληρωματικά, εσωτερικά, στη στάθμη των υποκαύστων προβλέφθηκαν αφυγραντήρες. Για τον εσωτερικό φωτισμό αναρτήθηκαν στους τρούλους κυκλικές ράγες με σποτ στη λογική σύγχρονου πολυελαίου και συμπληρωματικά επιτοίχια φωτιστικά. Επίσης εγκαταστάθηκαν τα απαραίτητα δίκτυα υποδομών (ηλεκτροδότησης, τηλεφώνου, συναγερμού, πυροπροστασίας κ.λπ.) καθώς και εξωτερικός φωτισμός LED για την ανάδειξη του μνημειακού συνόλου.

Αναπόσπαστο κομμάτι της επέμβασης αποτέλεσε η αποκατάσταση του άμεσου περιβάλλοντα χώρου, που αποκαλύφθηκε με την ανασκαφή, προκειμένου να αναδειχθεί ο πολεοδομικός ιστός του 16ου αι., ανασυνθέτοντας τον αστικό χαρακτήρα του μνημειακού συνόλου. Η επέμβαση εστιάστηκε στους αναλημματικούς τοίχους, περιλαμβάνοντας συμπλήρωσεις προσώπου και «στρώσεις θυσίας» προκειμένου να ανακτήσουν τη στατική τους λειτουργία και παράλληλα να διευθετηθεί η πορεία των ομβρίων. Επίσης, οριοθετήθηκε ο χώρος και διευθετήθηκε η πρόσβαση με επιμέρους μεταλλικές κατασκευές.

Σε επίπεδο επανάχρησης το μνημείο θα εκθέτει τον εαυτό του με ζητούμενο την προσέγγιση της αυθεντικής του ατμόσφαιρας, χωρίς αυτό να συνεπάγεται την επαναλειτουργία του ως λουτρού. Άλλωστε μια τέτοια επιλογή θα απαιτούσε πλήθος εγκαταστάσεων και συνακόλουθα θα απέκρυπτε ή και θα κατέστρεφε τις αυθεντικές υποδομές. Στόχος της επέμβασης είναι η απόδοση στο κοινό ενός πολυτελούς επαρχιακού λουτρού του 16ου αι., ως αφετηρία για τη γνωριμία του με την οθωμανική μεταλλευτική πόλη των Σιδηροκαυσίων.

Το Κέντρο Βυζαντινού Πολιτισμού Χαλκιδικής "Ιουστινιανός", το λεγόμενο Παλαιό Νοσοκομείο, αποτελεί ένα πολυσύνθετο έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους, το οποίο περιλαμβάνει ένα εκτενές πρόγραμμα αποκατάστασης – επανάχρησης κτιρίων, συγχρόνως όμως με τη λειτουργία του αποσκοπεί στην προβολή της χριστιανικής Χαλκιδικής μέσα από το ερευνητικό και ανασκαφικό έργο της Εφορείας.

Η συγκεκριμένη εγκατάσταση στην περιοχή Νέων Φλογητών Χαλκιδικής, διαθέτει περί τα 2000μ² δομημένου χώρου (μετά την ολοκλήρωση των εργασιών αποκατάστασης) σε μία έκταση 28 περίπου στρεμμάτων και περιήλθε στην κυριότητα του Υπουργείου Πολιτισμού το 1999. Συνίσταται σε τρία κτίρια, που σώζονταν σε ικανοποιητικό βαθμό (το Κεντρικό, το Παλαιό και το Μεμονωμένο Κτίριο), καθώς και διάφορα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, μεμονωμένα ή σε ενότητες. Σύμφωνα με τη μελέτη διαχείρισης του μνημειακού συνόλου (2001) στο συγκρότημα θα συσταθεί Μουσείο Χριστιανικής Χαλκιδικής (Κεντρικό Κτίριο: Μουσείο & Παλαιό Κτίριο: Αίθουσα

Περιοδικών Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων), ενώ λειτουργεί ήδη Ανοιχτό Κέντρο Συντήρησης Αρχαιοτήτων (Μεμονωμένο Κτίριο). Συγχρόνως, θα δημιουργηθεί ένας περίπατος, στον οποίο θα συνδυάζεται η θέα και το πράσινο με στάσεις πολλαπλού ενδιαφέροντος. Στο διάστημα 2000–2010, στο πλαίσιο των χρηματοδοτήσεων του Γ' Κ.Π.Σ., ολοκληρώθηκαν τρία έργα και ακολούθησε η ένταξη τεσσάρων ακόμη έργων στους πόρους του Ε.Σ.Π.Α., τα οποία θα παραδοθούν στα τέλη του 2015.

Αποκατάσταση και Επανάχρηση *Μεμονωμένου Κτιρίου* ως Ανοιχτού Κέντρου Συντήρησης Αρχαιοτήτων

Το *Μεμονωμένο Κτίριο* (1909) αποτελεί ένα μονώροφο, βοηθητικό κτίσμα (διαστάσεων 26,60x10μ.) από ασβεστόκτιστη λιθοδομή, με υπόγειο στο ανατολικό τμήμα, το οποίο καλυπτόταν με τετράριχτη στέγη. Η αποκατάσταση - επανάχρηση του *Κεντρικού Κτιρίου* ξεκίνησε το 2001 και ολοκληρώθηκε το 2009 με χρηματοδότηση από το Γ' Κ.Π.Σ. Οι βασικές εργασίες αποκατάστασης συμπεριέλαβαν τη στερέωση των τοιχοποιιών με την τοποθέτηση ανοξείδωτου οπλισμού στη θέση των κρυφών ξυλοδεσιών και τοπικές αναδομήσεις κυρίως στη στέψη και στην περιοχή των ανοιγμάτων. Στη στέγη διατηρήθηκε το γενικό ογκομετρικό και η κάλυψη με γαλλικά κεραμίδια αλλά διαφοροποιήθηκε ο σκελετός, καθώς η πρόχειρη αρχική κατασκευή δεν ανταποκρινόταν στα ζητούμενα στατικής επάρκειας. Καθώς η μορφή του ζευκτού ήταν άγνωστη υιοθετήθηκε μια τυπική μορφή, με ελαφρώς μεγαλύτερες διατομές και σε μεγαλύτερες αποστάσεις μεταξύ τους. Έτσι, προκειμένου ο νέος σκελετός να μην παραπέμπει στον αυθεντικό, χρησιμοποιήθηκε εγχώρια πριστή ξυλεία αντί της πελεκητής καστανιάς. Επιπλέον, αντί της αρχικής κεντρικής στήριξης, για την οποία δεν υπήρχαν στοιχεία, τοποθετήθηκαν οκτώ ανοξείδωτα υποστυλώματα, τα οποία μάλιστα, στο πλαίσιο της επανάχρησης του μνημείου, στηρίζουν τα διαχωριστικά πετάσματα.

Επιπλέον, με βάση τις σωζόμενες δοκοθήκες, ανακατασκευάστηκε το ξύλινο πάτωμα στο τμήμα του ισογείου πάνω από το υπόγειο και τοποθετήθηκε δρύινο ραμποτέ σανίδωμα στη μεγαλύτερη επιφάνεια του ισογείου, σε συνδυασμό με ζώνη κεραμικών πλακιδίων στην περιοχή των εισόδων. Ανάλογα πλακίδια τοποθετήθηκαν στο υπόγειο, σε αντικατάσταση του αρχικού πατημένου χώματος. Τα παράθυρα ανακατασκευάστηκαν σύμφωνα με τα σωζόμενα δείγματα, αλλά προβλέφθηκαν εσωτερικά κεπεγκια για τη συσκότιση του χώρου. Αντίθετα, για τις τρεις εισόδους, των

οποίων η μορφή δεν ήταν γνωστή, έγινε σύγχρονος σχεδιασμός με αναφορές σε παραδοσιακά πρότυπα.

Στο πλαίσιο της επανάχρησης το κτίριο λειτουργεί ως Ανοιχτό Κέντρο Συντήρησης Αρχαιοτήτων, όπου ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρακολουθεί ζωντανά τα στάδια συντήρησης. Στην κύρια στάθμη του ισογείου διαμορφώθηκαν σε σειρά τρία ανοιχτά εργαστήρια συντήρησης -χειρογράφων, κεραμικής και εικόνας- καθώς και υποστηρικτικοί χώροι εργαστηρίων και διοίκησης. Τα διαχωριστικά πετάσματα κατασκευάστηκαν από ανοξείδωτο σκελετό και πλάκες MDF εκατέρωθεν και διατηρήθηκαν σε χαμηλό ύψος καθιστώντας εφικτή τη συνολική ανάγνωση του χώρου χωρίς συγχύσεις μεταξύ παλιού και νέου. Στην πρόσοψη των ανοιχτών εργαστηρίων τοποθετήθηκαν κρύσταλλα securit. Σε κάθε ανοιχτό εργαστήριο λειτουργεί ηλεκτρονικό σύστημα με καταγραφικό μηχάνημα και κάμερα δίνοντας στον επισκέπτη τη δυνατότητα να παρακολουθεί όλα τα στάδια συντήρησης σε πραγματικό χρόνο και σε κοντινό πλάνο, από μεγάλες οθόνες αναρτημένες στην πρόσοψη των χώρων. Συγχρόνως, είναι δυνατή η καταγραφή της συντήρησης των κινητών ευρημάτων, που αποτελεί πολύτιμο αρχειακό υλικό.

Στο υπόγειο συγκεντρώθηκαν οι βοηθητικοί χώροι.

Στο πλαίσιο εκσυγχρονισμού του κτιρίου έγιναν οι εγκαταστάσεις δικτύων υποδομής (ύδρευσης, ηλεκτροδότησης, τηλεφώνου, θέρμανσης-κλιματισμού, data κ.λπ.) και συστημάτων ασφαλείας. Επιπλέον, για τον ομοιόμορφο φωτισμό τοποθετήθηκαν δύο κατά μήκος σειρές γραμμικών φωτιστικών (με λαμπτήρες φθορισμού), **η μία πίσω από τα εργαστήρια και η άλλη αξονικά στον κοινόχρηστο χώρο.**

Στην πρόσοψη διαμορφώθηκε ο άμεσος υπαίθριος χώρος σε δύο επίπεδα με χυτό δάπεδο από ψηφίδα και τμήματα βοτσαλωτού. Για την προστασία των εισόδων κατασκευάστηκαν δύο γυάλινα στέγαστρα με μεταλλικό σκελετό.

Αποκατάσταση Κεντρικού Κτιρίου

Το *Κεντρικό Κτίριο* (1884), το οποίο τη δεκαετία του 1920 ήταν η βασική κτιριακή μονάδα του νοσοκομείου, αποτελεί ένα διώροφο κτίσμα (διαστάσεων 28,70μ.χ14,40μ.) από ασβεστόκτιστη λαξευτή λιθοδομή, που καλυπτόταν με τετράριχτη στέγη και διακεκριμένη δίριχτη στην προεξέχουσα βορειοδυτική γωνία του παρεκκλησίου. Στο κτίριο σώζονταν σε καλή κατάσταση οι λιθοδομές, τμήματα των κουφωμάτων, καθώς

και το πάτωμα του παρεκκλησίου: μια μικτή κατασκευή από μεταλλικές δοκούς και πλήρωση με κτιστούς θολίσκους.

Η αποκατάσταση του *Κεντρικού Κτιρίου* ξεκίνησε το 2006 και ολοκληρώθηκε το 2009 με χρηματοδότηση από το Γ' Κ.Π.Σ. (εικ. 3) Με γνώμονα την κατάσταση διατήρησης το κτίριο αποκαταστάθηκε, με εξαίρεση τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα ενός διώροφου ογκίσκου στη βορειοδυτική γωνία -πιθανώς αποχωρητήριο- στον οποίο διατηρήθηκε η εικόνα του ερειπίου. Οι εργασίες ξεκίνησαν στο εσωτερικό, αποκαθιστώντας τις δύο σειρές υποστυλωμάτων. Καθώς δεν υπήρχαν στοιχεία, εκτός από τη θέση των ποταμών, τα υποστυλώματα έγιναν από μεταλλικές δοκού, διατομής διπλού ταυ με επένδυση ξύλου στις δύο πλευρές. Μάλιστα, λαμβάνοντας υπόψη τη μουσειακή χρήση υπολογίστηκαν τα μέγιστα δυνατά μετακίονια. Για στατικούς και κατασκευαστικούς λόγους τα υποστυλώματα κάλυψαν σε ύψος και τους δύο ορόφους, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα να δοθεί προτεραιότητα στην ανακατασκευή της στέγης χωρίς τη μεσολάβηση του πατώματος.

Ακολούθησε η ανακατασκευή της στέγης από πελεκητή καστανιά, με βάση τα υπολείμματα της παλαιάς κατασκευής στη στέψη του κτιρίου. Καθώς δεν σώζονταν στοιχεία για τη μορφή των ζευκτών, εφαρμόστηκαν τυπικές μορφές, με δεδομένη τη στήριξη των ελκυστήρων σε δύο ποταμούς. Η κάλυψη έγινε με χειροποίητα κεραμίδια γαλλικού τύπου, αντίστοιχα με εκείνα που αποκάλυψε η ανασκαφική έρευνα. Επίσης, αποκαταστάθηκε η αστρέχα από μπαγδατί, το πλίνθινο γείσο του παρεκκλησίου και ανακατασκευάστηκαν οι τρεις φεγγίτες, όπως απεικονίζονται σε παλιές φωτογραφίες.

Οι βασικές εργασίες στερέωσης - αποκατάστασης συμπεριέλαβαν: α. τοπικές συμπληρώσεις των λιθοδομών και συμπληρώσεις των λαξευτών πλαισιώσεων των ανοιγμάτων που είχαν σε μεγάλο βαθμό αποσπαστεί, β. περιορισμένης έκτασης αρμολογήματα και ενέματα με την τοποθέτηση ανοξειδωτού οπλισμού σε επιλεγμένες θέσεις και γ. στερέωση των σπαραγμάτων επιχρίσματος στο εσωτερικό και συμπλήρωση με νέα, σε ελαφρά εσοχή, από λευκόφαιο κονίαμα προκειμένου να μην αλλοιωθεί η πάτινα των επιφανειών με τον χρωματισμό.

Προκειμένου να βελτιωθεί η ακαμψία του κτιρίου, όπως υποδείχθηκε από το στατικό υπολογισμό επιλέχθηκε ως ηπιότερη λύση Με βάση τον στατικό υπολογισμό, κρίθηκε αναγκαία η βελτίωση της ακαμψίας του κτιρίου. Ως ηπιότερη επέμβαση επιλέχθηκε η υλοποίηση δύο άκαμπτων «δίσκων» στη βάση και στη στέψη.

Συγκεκριμένα, στη στάθμη της στέγης, κατασκευάστηκε χαμηλό διάζωμα από οπλισμένο σκυρόδεμα και εφαρμόστηκε διπλή στρώση πετρώματος, με διαγώνια τοποθετημένη την άνω. Στη στάθμη του ισογείου, αντί του αρχικού ξύλινου πατώματος, εφαρμόστηκε μια μικτή κατασκευή από ενισχυμένη τραπεζοειδή λαμαρίνα με λεπτή στρώση σκυροδέματος, που φέρεται από μεταλλικές δοκούς στις θέσεις των πατόξυλων. Η επίστρωση του δαπέδου έγινε με μαρμάρινες πλάκες, λαμβάνοντας υπόψη τα ελάχιστα υπολείμματα που βρέθηκαν στα κατώφλια των θυρών. Στο σχεδιασμό του δαπέδου, καθώς δεν είναι γνωστή η αρχική διάταξη, διατηρήθηκε μόνο μία υπόμνηση του κεντρικού διαδρόμου.

Το ξύλινο πάτωμα στον όροφο, στο βόρειο χαγιάτι, που λειτουργεί ως συνέχειά του, και στον παρακείμενο εξώστη του ανακατασκευάστηκε από πελεκητή καστανιά (με διπλή όμως στρώση σανιδώματος). Στους δύο ανεξάρτητους εξώστες της νότιας και ανατολικής όψης συντηρήθηκαν τα μπουντρέλια, ανακατασκευάστηκε το σανίδωμα και αναπαράχθηκε η μορφή των στηθαίων με επένδυση από όρθιες σανίδες όπως διακρίνεται σε παλιές φωτογραφίες. Ελλείψει άλλων στοιχείων, η ίδια μορφή στηθαίων επαναλήφθηκε στο βόρειο χαγιάτι, το οποίο επίσης κλείστηκε με μεγάλα γυάλινα κουφώματα κατά τα πρότυπα των ρώσικων μονών, καθώς και στον παρακείμενο εξώστη.

Ειδικά για το πάτωμα μικτής κατασκευής του παρεκκλησίου, αφού πραγματοποιήθηκε εργαστηριακός έλεγχος αντοχής υλικών στο Εργαστήριο Πειραματικής Αντοχής Υλικών και Κατασκευών της Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ., αποφασίστηκε η ανακατασκευή των πλινθόκτιστων θολίσκων προκειμένου να συντηρηθούν οι δοκοί και να ενισχυθούν στα άκρα τους. Κατ' εξαίρεση διατηρήθηκε ακέραια η ζώνη που αντιστοιχεί στον χώρο του ιερού και δεν θα είναι προσβάσιμη από τους επισκέπτες κατά τη λειτουργία του μουσείου.

Η ανάλυση του μνημείου δεν έδωσε στοιχεία για την κατακόρυφη επικοινωνία με εξαίρεση ένα ιδιαίτερα κατεστραμμένο λίθινο τμήμα κλίμακας στο βόρειο χαγιάτι, η οποία, τουλάχιστον στη φάση του νοσοκομείου, οδηγούσε απευθείας στο παρεκκλήσι. Εδώ συμπληρώθηκαν τα λίθινα πατήματα της βάσης και αποκαταστάθηκε το ξύλινο σκέλος υιοθετώντας μια σύγχρονη παραλλαγή της τυπικής επίλυσης με βαθμιδοφόρους. Η κλίμακα απομονώθηκε με καταπακτή και λειτουργεί ως σκάλα κινδύνου. Στο εσωτερικό, για τους σκοπούς της επανάχρησης, σχεδιάστηκε μια ανεξάρτητη, σύγχρονη

κλίμακα κάτοψης Π, από ελαφρύ μεταλλικό σκελετό και ξύλινα πατήματα, η οποία τοποθετήθηκε στο κέντρο της μεγάλης αίθουσας έτσι ώστε να διαγράφεται μια κυκλική κίνηση στον χώρο, που εξυπηρετεί τη μουσειακή χρήση.

Επίσης, έγινε συντήρηση των κουφωμάτων, που σώζονταν σε μεγάλο ποσοστό, στα οποία όμως προβλέφθηκαν διπλά τζάμια. Συμπληρωματικά, ανακατασκευάστηκαν ορισμένα, όπως και τα θυρόφυλλα, που δεν σώζονταν, για τα οποία έγινε νέος σχεδιασμός.

Στο παρεκκλήσι έγινε προσπάθεια να αναδειχθεί ο διακεκριμένος ρόλος του μέσα στο μνημείο υποδηλώνοντας παράλληλα τις προθέσεις της μουσειολογικής μελέτης για τον χώρο: συντήρηση ξυλοκατασκευής γυναικωνίτη, "υπόμνηση" καμάρας με τη διαμόρφωση του επιχρίσματος, τοποθέτηση σύγχρονου "πολυέλαιου" και φωτιστικών ανάδειξης των κογχών κ.λπ. Μάλιστα, ο γυναικωνίτης, καθώς αποτελούσε τη μοναδική ξυλοκατασκευή που σωζόταν σχεδόν ως σύνολο, συντηρήθηκε αλλά προκειμένου να αποφευχθούν ενισχύσεις, που θα αλλοίωναν την αυθεντική εικόνα, είναι επισκέψιμος για περιορισμένο αριθμό ατόμων. Το παρεκκλήσι επιχρίστηκε μέχρι το γείσο από μπαγδατί στη στέψη -το οποίο ανακατασκευάστηκε εξολοκλήρου- και έγινε υπόμνηση της καμάρας από μπαγδατί με τη διαμόρφωση του επιχρίσματος στη δυτική όψη. Κατ' εξαίρεση, στον ανατολικό τοίχο δεν αποκαταστάθηκαν τα επιχρίσματα, καθώς, πάνω στη λιθοδομή βρέθηκαν γραπτές πλαισιώσεις των τριών κογχών, δηλώνοντας ότι σε κάποια φάση παρέμεινε ανεπίχριστος. Τέλος, για τον φωτισμό τοποθετήθηκαν 2 κυκλικές ράγες με σποτ στη λογική σύγχρονου πολυελαίου και συμπληρωματικά φωτιστικά ανάδειξης των κογχών και του γυναικωνίτη.

Επίσης, διαφορετική ήταν η προσέγγιση στον υπόγειο χώρο, ο οποίος λόγω της αρχικά βοηθητικής χρήσης του παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες, όπως οι ανεπίχριστες τοιχοποιίες και το βοτσαλωτό δάπεδο. Για λόγους ασφαλείας, δεδομένου ότι το βοτσαλωτό δάπεδο παρουσίαζε ανωμαλίες, κατασκευάστηκε ανεξάρτητο ξύλινο πάτωμα σε δύο στάθμες, με γυάλινα τμήματα, που αποκαλύπτουν σημειακά το βοτσαλωτό. Επιπλέον, έγινε ατμοσφαιρικός φωτισμός των λιθοδομών με επιτοίχια φωτιστικά. Ο χώρος, λόγω της αυτονομίας του, προγραμματίζεται να λειτουργήσει υποστηρικτικά στο μουσείο φιλοξενώντας εκπαιδευτικά προγράμματα, μικρές ομιλίες κ.λπ..

Στο κτίριο εγκαταστάθηκε μικτό σύστημα θέρμανσης, κλιματισμού και εξαερισμού. Για τον εξαερισμό, που αποτελεί τη πιο βαριά μηχανολογική εγκατάσταση, έγινε προσπάθεια να χρησιμοποιηθούν όλα τα διαθέσιμα στοιχεία του κτηρίου, έτσι ώστε να αποφευχθούν οι εμφανείς σωληνώσεις. Δηλαδή, αξιοποιήθηκε ο υπόγειος χώρος, από όπου απορροφάται το μεγαλύτερο ποσοστό του αέρα και συμπληρωματικά, εγκαταστάθηκαν μεμονωμένοι εξαεριστήρες σε καπνοδόχους του ορόφου. Όσον αφορά το φωτισμό, με εξαίρεση τη διακεκριμένη αντιμετώπιση του παρεκκλησίου και του υπογείου, εφαρμόστηκε η συνήθης λύση με ράγες και κινούμενα σποτ, η οποία προσφέρει την απαιτούμενη ευελιξία για έναν μουσειακό χώρο. Επιπλέον, προβλέφθηκε φωτισμός ανάδειξης της στέγης και της εμφανούς τοιχοποιίας στο χαγιάτι.

Αποκατάσταση Παλαιον Κτιρίου

Το Παλαιό Κτίριο (1853) διατάσσεται γραμμικά με το Κεντρικό Κτίριο, συνιστώντας τη νότια πτέρυγα του «κλειστού» συγκροτήματος. Πρόκειται για διώροφο κτίσμα (διαστάσεων 22,00μ.×11,90μ.) από ασβεστόκτιστη αργολιθοδομή. Η κάλυψη γινόταν με δίρριχτη στέγη με αποτμήσεις, ενώ το γενικό ογκομετρικό συμπλήρωναν δύο στέγαστρα στη νότια και δυτική πλευρά. Στο κτίριο διακρίνονται τρεις οικοδομικές φάσεις που αφορούν κυρίως τον ισόγειο χώρο. Αρχικά, πιθανώς λόγω της καθαρά βοηθητικής χρήσης, το ισόγειο ήταν σημαντικά χαμηλωμένο και είχε μία κατά μήκος πεσσοστοιχία και δύο ενδιάμεσες ξύλινες κιονοστοιχίες. Σε δεύτερη φάση, προκειμένου να γίνει λειτουργικός ο χώρος, υπερυψώθηκε το ξύλινο μεσοπάτωμα και πληρώθηκαν τα διαστήματα μεταξύ των πεσσών. Σε τρίτη φάση ολοκληρώθηκε η σταυροειδής διάταξη του χώρου, δημιουργώντας ουσιαστικά δύο δίχωρα διαμερίσματα με ανεξάρτητη είσοδο το καθένα.

Ήδη το 2007, στο πλαίσιο των έκτακτων αναστηλωτικών έργων της εφορείας, έγινε επαναφορά και στερέωση του νότιου τοίχου, ο οποίος παρουσίαζε απόκλιση από την κατακόρυφο της τάξης των 30 εκ. Η συστηματική έρευνα, η οποία συμπεριέλαβε δοκιμαστικές τομές στη θεμελίωση, απέδειξε ότι η βεβαρημένη κατάσταση του τοίχου οφειλόταν στις ωθήσεις μιας ιδιαίτερα πρόχειρης στέγης, πιθανότατα χωρίς πρόβλεψη ελκυστήρων. Στο πλαίσιο της επαναφοράς έγινε προσωρινή ενίσχυση με νάρθηκα από ξύλινες σχάρες στα δύο πρόσωπα του τοίχου συνδεδεμένες μεταξύ τους με ανοξείδωτες ντίζες σε δύο στάθμες, οι οποίες πέρασαν μέσα από τα υφιστάμενα ανοίγματα. Το

εξωτερικό πρόσωπο αντιστηρίχτηκε με μεταλλικό δικτύωμα, εδρασμένο σε πατόβιδες. Η επαναφορά πραγματοποιήθηκε χειρονακτικά, με συντονισμό, σφίγγοντας ταυτόχρονα τις πατόβιδες. Για τον συντονισμό του εγχειρήματος η ακριβής θέση του τοίχου ελεγχόταν συστηματικά, σε όλο το μήκος, με τη χρήση τοπογραφικού σταθμού. Ακολούθησε η στερέωση της λιθοδομής με αρμολογήματα και ενέματα

Η συστηματική αποκατάσταση του κτιρίου ξεκίνησε το 2011 και προβλέπεται να ολοκληρωθεί τον Δεκέμβριο του 2015. Σε πρώτη φάση έγινε στερέωση - αποκατάσταση των λιθοδομών, τοπικές συμπληρώσεις και αρμολογήματα, περιδέσεις με ανοξείδωτο οπλισμό και ενέματα σε ολόκληρο το ύψος. Ιδιαίτερο κεφάλαιο αποτέλεσε η συμπλήρωση των λαξευτών πλαισιώσεων των θυρών, μεγάλο μέρος των οποίων είχε αποσπαστεί. Επίσης, στερεώθηκαν τα σπαράγματα επιχρίσματος, τα οποία μόνο στον όροφο θα συμπληρωθούν με νέα, σε ελαφρά εσοχή, από λευκόφαιο κονίαμα.

Στη στέγη διατηρήθηκε η μορφή της δίρριχτης με αποτμήσεις και η κάλυψη με κεραμίδια βυζαντινού τύπου. Ωστόσο, ελλείψει στοιχείων, τα ζευκτά έγιναν μεταλλικά, με συρματόσχοινα σε θέση ελκυστήρων και χωρίς κεντρική στήριξη διασφαλίζοντας μια ενιαία ευρύχωρη αίθουσα στον όροφο.

Στη συνέχεια αποκαταστάθηκαν, από πελεκητή καστανιά, οι δύο ενδιάμεσες ξύλινες κιονοστοιχίες του ισόγειου, από τις οποίες διατηρούνται in situ μόνο οι λίθινες βάσεις, και το υπερυψωμένο ξύλινο μεσοπάτωμα της β' φάσης, προκειμένου να έχει κατάλληλο ύψος ο ισόγειος χώρος και να φιλοξενήσει υποστηρικτικές χρήσεις του μουσείου και του συγκροτήματος: control room, αίθουσες προετοιμασίας εκθέσεων, αποθήκη κ.λπ. Ωστόσο, στην περιοχή εισόδου του ορόφου ανακατασκευάστηκε τμήμα πατώματος στη στάθμη της αρχικής φάσης, προκειμένου να παραμείνουν λειτουργικές οι δίδυμες, ήδη χαμηλές, θύρες. Η σύνδεση των δύο επιπέδων έγινε με λοξές χαράξεις υποδηλώνοντας ότι πρόκειται για μια νέα επίλυση που συνδυάζει και τις δύο φάσεις του κτιρίου.

Το μεσοπάτωμα έγινε από διπλό σανίδωμα με την παρεμβολή ηχομονωτικών και αντικραδασμικών υλικών. Στο ισόγειο, λόγω της επιφανειακής θεμελίωσης κρίθηκε απαραίτητη η εξυγίανση του πατώματος με διάστρωση ειδικών υδρομονωτικών μεμβρανών και η κατασκευή ισχυρής εδαφόπλακας, η οποία λειτουργεί ως «άκαμπος δίσκος» στη στάθμη αυτή. Επίσης, προβλέφθηκε αποστραγγιστική τάφρος σε μικρή απόσταση από το κτίριο για να αντιμετωπιστεί η υποβάθμιση της φέρουσας ικανότητα

του εδάφους λόγω κορεσμού σε υγρασία. Επίσης, αποκαταστάθηκε η επίστρωση του δαπέδου από τετράγωνες χειροποίητες πήλινες και επανατοποθετήθηκαν οι μεμονωμένες σχιστόπλακες, που βρέθηκαν *in situ* στη δυτική είσοδο.

Στο εξωτερικό ανακατασκευάστηκαν από πελεκητή καστανιά τα δύο στέγαστρα, όπως φαίνονται σε παλιές φωτογραφίες και με βάση τα σωζόμενα ίχνη: ένα κατά μήκος της νότιας όψης στη στάθμη του ισογείου και ένα μικρότερο, στη δυτική, πάνω σε πλάτωμα για την προστασία των θυρών του ορόφου.